

Філософія

УДК 130.2+304:004

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17256041>

Інтерфейсні інтерсуб'єктності як актори цифрової епохи

Кордюмов Євгеній Вікторович,

аспірант кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора
Й. Б. Шада, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Харків, Україна, <https://orcid.org/0009-0009-6775-8821>

Павленко Олексій Сергійович,

аспірант кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора
Й. Б. Шада, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Харків, Україна, <https://orcid.org/0009-0006-6301-8285>

Прийнято: 23.09.2025 | Опубліковано: 30.09.2025

***Анотація:** В статті в контексті розвитку новітніх технологій, розробок штучного інтелекту актуалізується проблема суб'єкта. Ідеться про суттєві зміни в економічних відносинах, в афективному й когнітивному вимірах людського буття. Суб'єкт як множинність трансформується в процесі взаємодії зі середовищами: природними і штучними. Саме в такій перспективі проблематизується інтерфейсна інтерсуб'єктність, визначення специфіки якої в контексті технологічного зсуву, що відбувається останніми роками, розглядається як актуальне. Метою статті є концептуалізація фігури інтерфейсної інтерсуб'єктності, яка формується на перетині розвитку новітніх технологій, трансформацій сучасного цифрового*

капіталізму. В методологічному сенсі розвивається бачення об'єктно-орієнтованої онтології з огляду на трансформації модерних медіацій в цифрову добу когнітивного капіталізму. Зазначається, що розвиток постіндустріального, інформаційного суспільства змінив характер економіки й комунікативних практик. Ідеться про моделі горизонтальних спільнот, що роблять межі управління, споживання, виробництва розмитими й рухливими. Формується модель когнітивного капіталізму, цифрової роботи, коли зростає роль інформаційних технологій. Людина у такому світі вже не є автономним суб'єктом. Як носій даних вона є децентрованою, розподіленою інтерсуб'єктністю, що перебуває в процесі взаємодії з іншим, який здійснюється через інтерфейси. Економічна влада когнітивного капіталізму здійснюється через інтерфейси. Висновується, що інтерфейсна інтерсуб'єктність є динамічним утворенням, що постійно трансформується, співіснуючи з машинним світом, у спільному процесі обробки інформації й ухвалення рішень, генерації сенсів. Як наслідок, ідеться про мережеву релятивізацію й інформаційний обмін, який здійснюється через множинність інтерфейсів, що конституують інтерсуб'єктність сучасної (пост)людини.

Ключові слова: суб'єкт, суб'єктність, інтерфейс, людина, когнітивний капіталізм, сучасні технології, цифрова робота.

Interface intersubjectivities as actors of the digital age

Yevgeny Kordumov,

PhD Student of the Department of Theoretical and Practical Philosophy
named after Professor J. B. Schad, V. N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0009-6775-8821>

Oleksiy Pavlenko,

PhD Student of the Department of Theoretical and Practical Philosophy
named after Professor J. B. Schad, V. N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0006-6301-8285>

Abstract: *In the context of emerging technologies and artificial intelligence developments, the article addresses the problem of the subject. It emphasizes profound transformations in economic relations as well as in the affective and cognitive dimensions of human existence. The subject, understood as multiplicity, is reshaped through interaction with both natural and artificial environments. Within this perspective, the notion of interface intersubjectivity is problematized, whose specific character under the technological shift of recent years appears particularly relevant. The aim of the article is to conceptualize the figure of interface intersubjectivity formed at the intersection of technological innovation and the transformations of contemporary digital capitalism. Methodologically, the study develops the perspective of object-oriented ontology in light of the transition from modern mediations to the digital era of cognitive capitalism. It is argued that the rise of post-industrial information society has altered the very structure of economy and communicative practices. Models of horizontal communities emerge, blurring and destabilizing the boundaries between governance, consumption, and production. This gives rise to a model of cognitive capitalism and digital labor, where information technologies play a decisive role. In such a world, the human is no longer an autonomous subject: as a carrier of data, the individual becomes a decentered and distributed intersubjectivity, actualized in interaction with the other through interfaces. Interfaces thus function as the key channels of economic power in cognitive capitalism. The article concludes that interface intersubjectivity is a dynamic formation that constantly transforms, coexisting with the machinic world in shared processes of information processing, decision-making, and meaning-*

generation. Consequently, a networked relativization and informational exchange are established through a multiplicity of interfaces that constitute the intersubjectivity of the contemporary (post-)human.

Keywords: *subject, subjectivity, interface, human, cognitive capitalism, contemporary technologies, digital labor.*

Постановка проблеми. Фігура суб'єкта, як зазначає А. Бадью, є ключовою для сучасної філософії [8]. Від того часу коли суб'єкт як *мисляче Я* був концептуалізований Р. Декартом, був ґрунтовно осмислений діалектикою німецького ідеалізму, переосмислений лівогегельянською матеріалістичною філософією, зазнав постмодерної децентрації і деконструкції у XX столітті, завдячуючи Ж. Лакану, М. Фуко, Ж. Дельозу і Ж. Дерріда, він врешті-решт постав як множинний, дисперсний і трансформативний в перспективі *інтерсуб'єктності*. Наразі за пришвидшеного розвитку новітніх технологій, зокрема розробки великих мовних моделей, коли з'являються нові форми взаємодії між людиною й технікою, проблема суб'єкта потребує певної реактуалізації. Позаяк штучний інтелект (ШІ), можливості алгоритмічного управління, розвиток платформ глобального цифрового капіталізму суттєво змінюють характер економічних відносин, трансформують когнітивні й, ба більше, емоційні / афективні виміри людського буття, будь-яка автономність, цілісність чи самодостатність суб'єкта більше не може розглядатися як константна. Натомість суб'єкт як множинність все більше трансформується взаємо-діями зі середовищами: природними і штучними [3; 15]. Саме в такій перспективі варто розкрити як трансформується суб'єкт, що опосередковується взаємодією з технологіями / інтерфейсами, проблематизувати *інтерфейсну інтерсуб'єктність* як множинність, що вплетена в соціальні техно-мережі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що проблеми людини, суспільства і його розвитку з другої половини ХХ століття і особливо сьогодні все більше розглядаються саме в контексті розвитку технологій, зокрема інтернету й розробок ШІ. До вже класичних праць Е. Кастельса [10], К. Скінера [19] додаються актуальні публікації як в академічному середовищі, так і в різних інтернет-виданнях, в яких виокремлюються різні аспекти взаємодії людини, суспільства й машини, технологій [3; 7; 13]. Окремо проблема активного розширення можливостей людини через інтеграцію з технологіями висвітлюється в роботах так званого трансгуманістичного напрямку [1; 2]. Зі свого боку, К. Фукс звертається до концептуалізації дигітального гуманізму в контексті дигітального капіталізму й роботизації, що спричиняють суттєві суспільні зміни [11]. Актуальною є також концептуалізація специфіки формування цінностей цифрового суспільства, цифрової людини в контексті глобалізації [21]. Крім того, актуалізуються проблеми майбутнього людства в контексті зайнятості, професійної самореалізації, праці (зокрема, поява нових перспектив у зв'язку з роботизацією і автоматизацією певних сегментів виробництва), безробіття, що викликані саме розвитком сучасних технологій [6; 16; 17].

Важливий контекст сучасних філософсько-антропологічних і соціальних досліджень утворюють роботи, в яких концептуалізується постлюдина, що є своєрідною відповіддю на розвиток біотехнологій, технологій ШІ, формування цифрових інфраструктур, наслідком впровадження котрих стало розмивання меж між людиною та технікою. Власне дослідження Р. Брайдотті [9] й Н. К. Хейлз [5; 15] добре розкривають фігуру постлюдини як істоти, що виходить за межі звичної біологічної, соціальної та культурної ідентичності, децентрується, постає як множинність в множинному світі, де переплітаються біологічні й технологічні, культурні і природні множини. Серед українських

концептуалізацій постлюдини і пост-постмодерної суб'єктності варто відзначити публікації Н. Загурської [22; 23; 24].

Отже, комплексний аналіз сучасних публікацій дає змогу тлумачити вплив технологічного розвитку як такий, що визначає епохальний зсув в суспільних відносинах і практиках самопрезентації людини.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри дійсно велику кількість якісних досліджень, проблема визначення характеру трансформації людини, зокрема фігури суб'єкта, в контексті розвитку сучасних технологій лишається актуальною, позаяк ці технології постійно змінюються й удосконалюються, а їхній вплив постійно зростає. І вже коли достатньо висвітлено процес децентрації, ба навіть смерті, суб'єкта, формування інтерсуб'єктності, важливим є визначення її специфіки саме в контексті технологічного зсуву, що відбувається останніми роками. На нашу думку, інтерсуб'єктність має бути актуалізована й концептуалізована, виходячи з вирішального комунікативного, медіального значення інтерфейсів в сучасному світі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У цьому дослідженні ми ставимо за мету визначити і концептуалізувати фігуру саме інтерфейсної інтерсуб'єктності, яка формується на перетині розвитку новітніх технологій (зокрема ШІ), трансформацій сучасного цифрового капіталізму з його орієнтацією на когнітивну й афективну сфери, виходячи з бачення об'єктно-орієнтованої онтології, яка дає змогу мислити людину / суб'єкта за межами його онтологічної (антропоцентричної) привілейованості / винятковості. Ми спробуємо також здійснити цю концептуалізацію з огляду на трансформації трьох медіацій, а саме: мовної, сексуальної й грошової, які конституують і структурують фігуру сучасного ((пост)просвітницького) суб'єкта [див.: 4, с. 8], але зазнають суттєвої трансформації в цифрову добу когнітивного капіталізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток

постіндустріального / інформаційного суспільства щонайперше змінив характер економіки, що призвело до фундаментальних змін у структурі організації праці й, як наслідок, вплинуло на всі комунікативні практики [див.: 10; 17; 19]. Осередками модерного капіталістичного суспільства були індустріальні міста, в яких зосереджувалися фабричні робітники, відповідно пролетаріат, що виробляв речі / товари, був його рушійною силою. Однак з кінця минулого століття сформувались суспільство когнітивного капіталізму, коли «продуктивна цінність інтелектуальної та нематеріальної праці стає домінуючою, і де центральне питання валоризації капіталу безпосередньо пов'язане з експропріацією ... й перетворенням знань на фіктивний товар» [18, р. 41]. Ключову роль в суспільстві, що формується навколо інформаційно-комунікаційних технологій, відіграє не інфраструктура, що скеровується капіталом, а «соціальні мережі трудової співпраці, які часто мають альтернативну організацію як для компанії, так і для ринку як форми координації виробництва» [18, р. 41]. Отже саме когнітивна й афективна діяльність / праця і мережевий спосіб її організації є основною рушійною силою суспільства когнітивного капіталізму, де людина орієнтується не так на виробництво речей / товарів, а насамперед продукує знаки, знання, афекти, себто виробляє інформацію, яка поширюється, інтерпретується, змінюється в просторі безлічі інтерфейсів, що забезпечують взаємодію між усіма акторами цієї системи, як-от людиною, комп'ютером, програмами тощо.

Цей процес спричиняє суттєві трансформації в організації праці, викликає її мережеву алгоритмізацію. Наприклад, формуються платформні ринки (компанії на зразок Uber, Amazon), коли всі актори включаються в структури невидимого менеджменту, а їхні дії координуються алгоритмами. Тут вибудовуються моделі горизонтальних спільнот, що роблять межі

управління / виконання, споживання / виробництво, користувач / продукт розмитими, рухливими, такими, що постійно трансгресуються.

Зрештою базовою моделлю когнітивного капіталізму постає цифрова робота, яка визначається постійним зростанням ролі інформації й інформаційних технологій у світі. Як зауважують К. Фукс і С. Севіньяні, аналізуючи зокрема Facebook в контексті інформаційної роботи, «інформація – це потрібний процес: пізнання, комунікації та співпраці» [12, р. 254]. Тож публікації особистих меседжів є об'єктиваціями суб'єктивних знань, що утворюють когнітивний рівень / етап роботи, а обмін повідомленнями / коментарями утворює комунікативний рівень / етап роботи, нарешті, успішна взаємодія певною мірою спричиняє зміну особистих / суб'єктивних моделей мислення, що призводить до «інтерналізації сенсу», що є наслідком інтерсуб'єктивної співпраці.

Отже сьогодні важливими є не так виконання певних функцій за принципом поділу праці, не так сама здатністю працювати, як здатність комунікувати з іншим, генерувати привабливі сенси, зрештою – утримувати увагу свою / іншого в інформаційному середовищі. Увага власне є засадничою й для формування великих мовних моделей [20]. Це значить, що в комунікації / праці все більшу роль відіграє емоційна, афективна складова, отже емоційна взаємодія стає економічно значущою. Відтак «цифрова робота» в мережах ґрунтується на коментарях, калькуляції лайків, культуріндустрії стрімінгу, еротизації чи порнографізації контенту – всьому, що залучає афективну енергію, що дає змогу перетворювати емоцію на капітал.

Отже, людина у світі когнітивного капіталізму вже не є автономним суб'єктом, як-от виробник чи пролетарій, або споглядач чи споживач, вона як носій даних, афектів і уваги, що залучаються до капіталістичного процесу накопичення вартості, є децентрованою, розподіленою інтерсуб'єктністю, що перебуває в потоці безкінечного обчислювання. Разом із тим ця

інтерсуб'єктність постає як амбівалентна, позаяк, з одного боку, вона перебуває у постійній залежності від алгоритмічних систем / машин і соціальних мереж, що по суті визначають / стимулюють її дії, а з іншого – саме людська / унікальна когнітивна й афективна творчість / продуктивність є головним ресурсом економіки когнітивного капіталізму. Втім слід зауважити, що відбувається ще один сутнісний зсув: якщо модерний суб'єкт проектував своє здійснення в перспективі емансипації – звільнення від експлуатації Іншим, виборювання своєї автономії, інтерсуб'єкт готовий до постійної автоексплуатації аби залишити слід на інтерфейсі Іншого.

Інтерфейс варто розглядати водночас на двох рівнях: і як технічний медіум, що з'єднує людину й машину (зокрема, графічний інтерфейс, сенсорний екран, голосовий асистент тощо), і як онтологічний топос, де перетинаються всі актори цифрової комунікації, формуючи інтерсуб'єктність. Тож в перспективі об'єктно-орієнтованої онтології Г. Гармана інтерфейс варто розуміти не так як інструмент або посередника, а радше як об'єкт / актора, що має свій вплив на взаємодію між іншими об'єктами, трансформує характер міжоб'єктних відносин як інтерсуб'єктних [14].

Але також можна сказати, що людина діє в інтерфейсний спосіб, адже вона чи її ідентичність визначається не іманентною сутністю, а її змогою / хистом бути точкою перетину / трансляції між різними режимами: людським і машинним, економічним і афективним, символічним і уречевленим. Інтерсуб'єктність передовсім і по суті є вузлом циркуляції інформації, а не носієм автентичного сенсу. Пізнання, комунікація, співпраця як складники «цифрової роботи» втілюються в здатності поєднувати в собі генерування меседжів, концентрацію уваги й афективність відгуків, що добре демонструють ефективні користувачі соціальних мереж, Facebook це чи TikTok, чи навіть ResearchGate – не важливо.

Разом із цим, слід зауважити, інтерсуб'єктність, що формується мережею інтерфейсів, виходить за межі не лише індивідуального мислення, що асоціювалося з мислячим суб'єктом, але і за межі його укоріненості в певному тілі та й тілесності загалом. Саме на цьому ґрунтується концепція постлюдини як її презентує Н. К. Хейлз, яка зауважує, що ця концепція: 1) «надає постлюдині перевагу інформаційної моделі перед матеріальною реалізацією і тому на втілення в біологічному субстраті дивляться швидше як на прикрий випадок історії, аніж як на неминучість»; 2) «розглядає свідомість ... як епіфеномен, як еволюційний вибрик», що є лише епізодичним в процесі еволюції людини; 3) «вбачає в тілі первісний протез, що ним ми всі навчилися користуватися, і продовження або заміна тіла іншими протезами стає продовженням процесу, який розпочався до нашого народження»; 4) «конфігурує людську істоту так, аби вона могла цілковито поєднуватися та відтворюватися розумними машинами» [5, с. 22]. Отже людина, чи вже постлюдина, виходить за межі своєї тілесності. Технології так званої доповненої реальності чи біометричні сенсори, навіть вже такі звичайні віртуальні аватари, мовою Хейлз, протезують людське тіло, уводять тілесність у ситуацію модульності.

Отже інтерсуб'єктність постає не як щось цілісне (тіло чи особистість, одне слово – суб'єкт), натомість її варто розуміти як набір даних, взаємодія яких здійснюється саме через інтерфейси. В перспективі розвитку технологій нейромереж цей процес може набути втіленості через оцифрування людських емоцій, пам'яті чи навіть свідомості, тобто через інтегрування в мережу. Відповідно долучення до мережі здійснюється через множення інтерфейсів і/чи їх функцій / властивостей. Економічна влада когнітивного капіталізму здійснюється саме через інтерфейси (приміром, смартфон чи банківський додаток), які є інструментами управління, регулювання та й зрештою експлуатації, хоча напевно вони створюють і перспективи для емансипації.

Можна стверджувати, що гроші як медіум соціальних відносин [див.: 4], сьогодні конвертуються в інтерфейсні форми (криптовалютні гаманці, транзакції, мікротранзакції тощо). Отже різноманітні грошові медіації опосередковують взаємодію між мережевими *акторами* як інтерсуб'єктами, умовна ідентичність яких є результатом різноманітних посередництв. Тож якщо таки виходити з того, що гроші є медіумом соціального, саме тут (коли кожен клік потенційно може бути монетизований) вони набувають всеохоплюючого статусу.

Хоча разом із тим вони постають і масивом певних даних. Але це стосується усього, що набуває цифрової / мережевої форми (чи способу) буття. Приміром, мережеві алгоритми використовують мову не як простір сенсотворення, а саме як масив даних, що можуть постійно транслюватися й генеруватися далі, по суті діючи як технологія підказки / автозаповнення. Власне інтерсуб'єкт не є носієм мови / сенсів, він є радше мережевим вузлом, через який проходять потоки даних, що обробляються, індексуються, перекодовуються й монетизуються, відповідно до логіки цифрового / когнітивного капіталу.

Зрештою це ж стосується і сексуальності, адже мережа трансформує і суб'єкта бажання. Це добре демонструє порноконтент в мережі або VR-порнографія, які екстимують бажання, що стимулюється потоками серійної генерації, регулюються статистикою переглядів, алгоритмами лайкінгу. Тілесне бажання постає також як інтер-бажання, коли не лише неможливо провести межу між власним бажанням і бажанням Іншого, а коли це взагалі немає значення, як і те чи реальне воно, чи є лише інтерфейсною симуляцією. Там, де є інтерсуб'єктність, там зникає й інтимність, натомість є прозорість / екстимність і разом конвертація бажання в потоці даних.

Отже, якщо модерний суб'єкт формується на перетині трьох медіацій чи медіумів (мова, секс, гроші) [4, с. 8], тоді інтерсуб'єкт цифрової доби (чи

когнітивного капіталізму) перекодує їх в трансформативний потік алгоритмизованої конвертації різноманітних даних. В цьому потоці знаки, бажання, вартості є одиницями даних.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що інтерфейсна інтерсуб'єктність є динамічним утворенням, що не просто використовує інтерфейси чи технології ШІ як інструменти, вона постійно трансформується, співіснуючи з ними, долучаючись до спільного процесу обробки інформації / даних, навіть спільного ухвалення рішень чи генерації сенсів. Це призводить до повної релятивізації усього, що продукується в процесі такої взаємодії, адже будь-які дії / рішення постають у своїй співвіднесеності з мережею об'єктів / даних, які перебувають у постійному потоці інформаційного обміну, який здійснюється через множинність інтерфейсів, єднання з якими і конститує інтерсуб'єктне буття сучасної (пост)людини. Напевно ми ще маємо призвичаїтися переживати цю інтерсуб'єктність, вчитися в цьому світі інтерфейсів жити, аби, спираючись на його досягнення й можливості, розкрити всі історичні надбання людства: раціональне мислення, свободу, любов, емпатію тощо.

Список використаних джерел

1. Бостром Н. Суперінтелект. Стратегії і небезпеки розвитку розумних машин. Київ: Наш Формат, 2020. 408 с.
2. Горбатюк А. Ю. Феномен технокультури в контексті трансгуманізму: взаємодія між людством і технологіями. *Культура і сучасність: альманах*. 2023. № 2. С. 22–26.
3. Перепелиця О., Могилат В. Simple net diagram: людина – машина – комунікація. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2025. № 72. С. 90–98. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-72-8>

4. Перепелиця О., Храброва, О. Некрополітика дегуманізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2023. № 69. С. 6-14. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2023-69-1>
5. Хейлз Н. К. Як ми стали постлюдством. Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / Переклад Є. Марічева. К.: Ніка-Центр, 2002. 430 с.
6. Храброва, В. Розвиток штучного інтелекту і перспективи (звільнення від) роботи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2024. № 71. С. 71-80. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2024-71-6>
7. Artificial Intelligence for Human Computer Interaction: A Modern Approach / Edit. Yang Li, Otmar Hilliges. Springer, 2021. 595 p.
8. Badiou A. Manifeste pour la philosophie. Paris: Seuil, 1989.
9. Braidotti R. The Posthuman. Cambridge: Polity Press, 2013. 229 p.
10. Castells M. The Internet Galaxy. Reflections on the Internet, Business and Society. Oxford, New York: Oxford UP, 2001. xi+292 p.
11. Fuchs Ch. Digital humanism. A Philosophy for 21st Century Digital Society. United Kingdom, North America, Japan, India, Malaysia, China: Emerald Publishing, 2022. 262 p.
12. Fuchs Ch., Seignani S. What is Digital Labour? What is Digital Work? What's their Difference? And why do these Questions Matter for Understanding Social Media? *tripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*. 2013. Vol. 11. No. 2. 237-293. <https://doi.org/10.31269/triplec.v11i2.461>
13. Gerlich M. AI Tools in Society: Impacts on Cognitive Offloading and the Future of Critical Thinking. *Societies*. 2025. 15(1). 6. <https://doi.org/10.3390/soc15010006>

14. Harman G. On Interface: Nancy's Weights and Masses. In: Peter Gratton & Marie-Eve Morin. *Jean-Luc Nancy and Plural Thinking: Expositions of World, Ontology, Politics, and Sense*. State University of New York Press, 2012. P. 95-107.
15. Hayles N. K. *Bacteria to AI : human futures with our nonhuman symbionts*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 2025. 287 p.
16. Lane M., Saint-Martin A. The impact of Artificial Intelligence on the labour market: What do we know so far? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*. №. 256. 2021. 60 p. <https://dx.doi.org/10.1787/7c895724-en>
17. Mollick E. *Co-intelligence: living and working with AI*. Penguin Publishing Group, 2024. 256 p.
18. Negri A., Vercellone C. Le rapport capital / travail dans le capitalisme cognitif. *Multitudes*. 2008. 1 (32). P. 39-50. DOI 10.3917/mult.032.0039
19. Skinner C. *Digital Human: The Fourth Revolution of Humanity Includes Everyone*. Wiley, 2018, 325 p.
20. Vaswani, Ashish; Shazeer, Noam; Parmar, Niki; Uszkoreit, Jakob; Jones, Llion; Gomez, Aidan N; Kaiser, Łukasz; Polosukhin, Illia. Attention is All you Need. *Advances in Neural Information Processing Systems*. Curran Associates, Inc. 2017. 30. <https://proceedings.neurips.cc/paper/2017/file/3f5ee243547dee91fbd053c1c4a845aa-Paper.pdf> (дата звернення: 29.07.2025).
21. Voronkova V., Kaganov Yu., Metelenko N. Formation of digital society and digital man values in the globalization conditions and industry 4.0. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporozhzhia : Publishing house "Helvetica", 2022. 11 (88). P. 16–25. doi: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-02>

22. Zahurska N. V. Posthuman in a secret s/p(l)ace. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*. 2020. № 63. P. 8-16. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2020-63-1>
23. Zahurska N. V. From narcissism to autism: a digimodernist version of post-postmodern. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*. 2019. № 61, P. 6-12. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2019-61-1>
24. Zahurska N. V. Post-antropocentric hyposubjectivation. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*. 2018. № 58. P. 6-12. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2018-58-1>